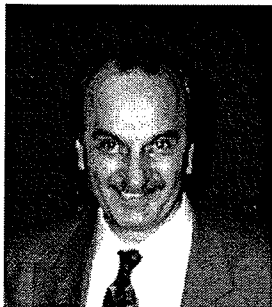

Bibliografija Bosne i Hercegovine i uloga Nacionalne i univerzitetske biblioteke u Sarajevu

Dr Enes Kujundžić

*

Sažetak

Razvoj bibliografije u Bosni i Hercegovini prošao je dug put - od elementarnih popisa knjiga - priloženih uz biografiju umnih pojedinaca nakon njihove smrti sačuvanih u sudskim registrima, od kojih su ovom građom posebno bogati siđžili sarajevskog suda, do online pretraživanja bosanskohercegovačke literature na nastajućoj kompjuterskoj mreži u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine.

Prvi ozbiljniji pokušaj institucionalnog rada na bibliografiji bosanskohercegovačke knjige vezan je za aktivnosti Instituta za istraživanje Balkana, na čijem čelu je stajao Carl Patsch u periodu od 1908. do 1918. godine.

Imajući u vidu ulogu koju ima u očuvanju dokumentarnog naslijeđa BiH i obavezu da ga učini dostupnim putem odgovarajućih kataloško-bibliografskih sredstava, nije teško zaključiti da je NUB BiH ključna državna institucija za deponovanje obaveznog primjerka, ali i izradu tekuće, retrospektivne i nacionalne bibliografije BiH.

*

Razvoj informacione tehnologije, a posebno Interneta kao globalne mreže, za prenos, pohranjivanje i pretraživanje bibliografskih podataka umnogome je olakšao dostupnost informacijama o sadržajima nekih od najznačajnijih kolekcija u bibliotekama i drugim institucijama širom svijeta.

U takvom okruženju znatno su se poboljšale mogućnosti i za nalaženje bibliografskih zapisa i drugih vrsta podataka koji se tiču Bosne i Hercegovine na Internetu, a mogu biti od koristi i u radu na retrospektivnoj bosanskohercegovačkoj bibliografiji. Time se direktno pospješuje obnova tokom rata (1992-1995) uništenih i opustošenih bibliotečkih zbirki naše zemlje, a posebno kolekcija NUBBiH.

Naime, ovim načinom su nam dostupni katalozi brojnih inostranih bibioteka u kojima se, za pretpostaviti je, nalazi građa o Bosni i Hercegovini i iz Bosne i Hercegovine. Razvojem biblioteka u našoj zemlji i uvođenjem informatičke tehnologije u njihovo poslovanje omogućilo bi se da i katalozi naših zbirki budu dostupni svima koji su za to zainteresirani¹. Ova uzajamnost - otvorenost svijeta prema nama i otvorenost nas prema svijetu - sigurno bi predstavljala dodatni podsticaj za aktivniju međunarodnu razmjenu informacija.

Pretraživanje dostupnih baza podataka putem Interneta uvjerava nas u znatnu zastupljenost sadržaja koji se odnose na BiH u tim bazama, posebno onim koje su kreirale institucije koje su iz

različitih razloga zainteresirane za našu zemlju, njen kulturni, politički i ekonomski razvoj. Međutim, ono što se nudi kao znanje o BiH, nije zadovoljavajuće ni sa stajališta ažurnosti podataka ni sa stajališta njihove elementarne korespondencije sa činjenicama.

Budući rad na prezentiranju intelektualne produkcije BiH putem bibliografskih i kataloških zapisa, uz uvažavanje svih njenih kulturnih i civilizacijskih specifičnosti podrazumijeva i znatno kvalitetniji i znatno aktivniji pristup pitanju institucionalnog rada, kako na retrospektivnoj, tako i tekućoj bibliografiji BiH. U tome je važnu ulogu do sada, a trebalo bi i ubuduće, da igra Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH u Sarajevu. Ta njena uloga apostrofirana je još u vrijeme njenog osnivanja, o čemu imamo informaciju u dnevnom listu Oslobođenje od 23. maja 1945. godine, gdje se kaže:

□Pored ove opšte kulturno-prosvjetne misije Narodna biblioteka, kao centralna i jedina te vrsti u Bosni i Hercegovini, nabavljaće i čuvati djela svih bosansko-hercegovačkih pisaca. Pored rukopisa i ostale pismene zaostavštine nekog pisca, čuvaće se sva izdanja svih njegovih djela. Na taj način skupiće se sve ono što su sinovi bosansko-hercegovačkih naroda dali na književnom ili naučnom polju.

Skupljaće se i izdanja narodnih umotvorina: pjesama, pripovjedaka, poslovice itd. Sa druge strane biblioteka će skupljati i čuvati sva djela naših i stranih pisaca koja govore o životu i kulturi naroda Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do danas. □*²

Svojevremeno prezentirana UNESCO-ova definicija nacionalne biblioteke, uprkos svoje starosti, još uvijek često citirana, stavlja glavni naglasak na funkcije vezane za očuvanje naslijeđa, dok su djelatnosti vezane za infrastrukturu u drugom planu.

Prema toj definiciji nacionalne biblioteke su one ustanove koje su odgovorne za prikupljanje i čuvanje određenog broja primjeraka svih značajnih publikacija objavljenih u jednoj zemlji, koje funkcioniraju kao depozitarne biblioteke, što se utvrđuje zakonom ili nekim drugim pravnim aktom. Ove ustanove uobičajeno još obavljaju neku vrstu sljedećih djelatnosti:

- izdaju nacionalnu bibliografiju;
- prikupljaju i čuvaju prilično obimnu i reprezentativnu kolekciju inostrane literature, uključujući literaturu o samoj zemlji;
- djeluju kao nacionalni bibliografski informativni centar, pripremaju centralne kataloge; publikuju retrospektivnu nacionalnu bibliografiju. *³

Prema ovoj definiciji glavna zadaća NUBBiH u Sarajevu, kao nacionalne biblioteke bila bi prikupljanje i čuvanje značajnih publikacija naše zemlje, čime se ona potvrđuje u svojoj ulozi čuvara dijela nacionalnog naslijeđa, onog u pisanoj ili štampanoj ili na neki drugi način umnoženoj formi.

Moderni trendovi, međutim, u vezi sa ulogom nacionalnih biblioteka sugeriraju potrebu izvjesne dopune ove definicije, posebno u svjetlu modernih, posebno tehnoloških, promjena i prilagođavanja nacionalnih biblioteka tim promjenama.

- Međunarodna asocijacija bibliotečkih društava - IFLA: Sekcija za nacionalne biblioteke u Srednjoročnom programu svojih aktivnosti 1998 - 2001 reafirmirala je ulogu nacionalnih biblioteka u sljedećim tačkama:

Prema definiciji nacionalne biblioteke su one ustanove koje su odgovorne za prikupljanje i čuvanje određenog broja primjeraka svih značajnih publikacija objavljenih u jednoj zemlji ; one funkcioniraju kao depozitarne biblioteke, što se utvrđuje zakonom, ili nekim drugim pravnim aktom.

*

Uputstva koja je izdao UNESCO za pripremu legislative za nacionalne bibliotečke servise priznaju i čitavu lepezu odgovornosti ovih institucija.

*

- prikupljanje putem obaveznog primjerka (legal deposit) nacionalne štampane produkcije (štampane i elektroničke), njeno katalogiziranje i čuvanje;

- pružanje osnovnih usluga (tj. referencne usluge, bibliografije, pozajmica) direktno korisnicima i putem drugih biblioteka i informacionih centara;

- zaštitu i promociju nacionalnog kulturnog naslijeđa;

- promocija međunarodnih programa i projekata. One mogu imati blisku vezu sa državnom informacionom politikom, i mogu djelovati kao tribina za iznošenje gledišta drugih segmenata bibliotečke profesije. U nekim slučajevima, one, također, direktno služe informacionim potrebama zakonodavnih tijela tj. parlamenata.*4

Niz ovih odredbi moguće je naći i u važećem Zakonu o bibliotečkoj djelatnosti u našoj zemlji (Sl.list R BiH, 37/95) gdje je u čl. 7. definirana uloga NUBBiH:

*Nacionalna biblioteka je centralna biblioteka koja prikuplja, stručno obrađuje, čuva i daje na korištenje prvenstveno bibliotečku građu koja je nastala odnosno koja se odnosi na Republiku Bosnu i Hercegovinu, objedinjuje i unapređuje poslove bibliotečke djelatnosti u Republici BiH i namijenjena je općem obrazovanju, informiranju i zadovoljavanju kulturnih i drugih potreba stanovništva.*5*

Uputstva koja je izdao UNESCO za pripremu legislative za nacionalne bibliotečke servise priznaju i čitavu lepezu odgovornosti ovih institucija. Među njima su, kao odgovor na potrebe društva u domenu informacija, aktivnosti:

1.) Prikupljanje i zaštita dokumenata od nacionalnog interesa i važnosti. Ovi dokumenti sastoje se od: a.) publikacija, ne samo konvencionalnih štampanih publikacija, nego i sive literature i audiovizuelnog materijala, i b.) neobjavljenih dokumenata kao što su rukopisi i audio i vizuelni zapisi, te digitalni zapisi - odnosno zapisi u mašinski čitljivoj formi.

2.) Bibliografske potrebe:

kreiranje i pristup zapisima o publikacijama. Ovo se sastoji od : a) kreiranja zapisa publikacijama zemlje i b) pristupa bibliografskim zapisima, za korisnike u zemlji koji opisuju publikacije drugih zemalja. Prema IFLA Programu za univerzalnu bibliografsku kontrolu (UBC) svaka zemlja je odgovorna za kreiranje zapisa koji opisuju njene vlastite publikacije i njihovu međunarodnu diseminaciju, idealno bi bilo u međunarodno kompatibilnoj mašinski čitljivoj formi.

3.) Obezbjedenje nacionalnih dokumentarnih resursa Izraz nacionalni resors u ovom značenju odnosi se na ukupan zbir publikacija dostupnih u zemlji za korištenje - čini ga, u stvari, ukupni nacionalni bibliotečki fond. (izraz: obezbjeđenje, ne smije se brkati sa isporukom). Tiče se nabavke i čuvanja (bilo odakuda u svijetu) od strane biblioteka za zemlju kao cjelinu, onih publikacija koje su potrebne za informacione potrebe stanovništva zemlje.

To znači da treba da postoji nacionalno planiranje za nabavku i čuvanje građe da bi se održao traženi nivo dostupnosti.

4.) Pristup publikacijama Princip je da ljudi treba da budu u stanju da konzultiraju materijal u zbirkama i da dobiju pojedinačne bibliotečke jedinice građe bez obzira na to gdje se ona nalazila.

Prema tome, ova funkcija obuhvata a) pristup za korištenje (na licu mjesta, ili ako je moguće elektronski) i b) nabavku iz daljine putem fotokopija ili pozajmice. IFLA program Univerzalne dostupnosti publikacija (UAP) predviđa da je svaka zemlja odgovorna da primjerke svojih vlastitih publikacija učini dostupnim korisnicima unutar i izvan svojih granica.

5.) Razmjena publikacija Ovo se odnosi na stavljanje na raspolaganje viškova građe drugim bibliotekama u zemlji.

6.) Pristup informacijama Odnosi se na isporuku informacija za razliku od isporuke dokumenata. Isporučena informacija može biti u tri vida:

- primarna informacija - sirovi materijal, kao odgovor na referencijalno pitanje;
- procesirana informacija (što traži analizu informacija i njeno procesiranje za račun korisnika) i
- priprema informacionih vodiča (kao što su registri tekućih istraživanja i slično),

7.) Usluga drugim bibliotekama i istraživačkim organizacijama

Najznačajnije u okviru ovoga je katalogizacija, isporuka kataloških kartica, a sada i pristup putem online kataloga u mašinski čitljivoj formi. Druge usluge mogu obuhvatiti prezervaciju i restauraciju građe.

8.) Savjetodavne i konzalting usluge obavljanje konzaltinga za račun drugih biblioteka i informacionih centara da bi im se pomoglo da posao u svome domenu obave što efikasnije.

9.) Planiranje i koordinacija Postoji razlika između rukovodeće i savjetodavne uloge u odnosu na samostalne bibliotečke institucije i prava da im se ukaže šta trebaju činiti. Planiranje i koordinacija implicira veći stepen usmjeravanja i organizacije, nego vodeću i savjetodavnu ulogu. Određeni stepen oficijelnosti u koordinaciji smatra se potrebnim u većini zemalja da bi se osigurala veća sveopšta efikasnost korištenja dostupnih resursa.

10.) Obrazovanje i obuka za bibliotečki i informacijski rad Osobe obrazovane na odgovarajući način su neophodne da bi biblioteke jedne zemlje adekvatno funkcionirale. Obuka može biti u različitim formama, ali postoji jasna nacionalna potreba da se obezbijedi adekvatno obrazovanje i permanentna obuka bibliotekara.*⁶

Među polazne osnove za utvrđivanje funkcija nacionalne biblioteke, za većinu autora, je priprema i publiciranje nacionalne bibliografije i to dolazi neposredno iza njene glavne uloge, prikupljanja i zaštite dokumentarnog naslijeđa od nacionalnog interesa.

Da bi nacionalna biblioteka mogla ostvariti tu važnu ulogu, potrebno je obezbijediti redovan dotok bibliotečke građe, što se postiže sistemom obaveznog primjerka (legal deposit).

Obavezni primjerak se definira kao:

□obaveza, provediva putem zakona, da se u jednoj ili više specifičnih institucija deponiraju primjerci publikacija svih vrsta proizvedenih u bilo kojem mediju ili bilo kojim procesom za javnu distribuciju, iznajmljivanje ili prodaju. □*⁷

Među polazne osnove za utvrđivanje funkcija nacionalne biblioteke, za većinu autora, je priprema i publiciranje nacionalne bibliografije i to dolazi neposredno iza njene glavne uloge, prikupljanja i zaštite dokumentarnog naslijeđa od nacionalnog interesa.

*

Sa stajališta korisnika najčešće pitanje na koje se traži odgovor je: kako da identifikuje literaturu koja mu je potrebna, kako da je locira, i kako da je odabere.

*

Sistem obaveznog primjerka je važan za nacionalne biblioteke jer stvara uvjete za sabiranje i zaštitu informacionog materijala objavljenog u jednoj zemlji, omogućava njegovu bibliografsku obradu i fizičku dostupnost.

Pored tradicionalnih štampanih medija, sistem obaveznog primjerka sve više obuhvata druge vrste medija koji nisu štampani, kao što su: audiovizualni, radio i elektronski. Sistem obaveznog primjerka ove vrste medija otvara niz pitanja: nabavke, zaštite, bibliografske kontrole i pristupa.

Uloga NUB BiH kao centralne ustanove za primjenu sistema obaveznog primjerka u BiH istaknuta je u Zakonu o bibliotečkoj djelatnosti, gdje se u čl. 32. stav 2. kaže da Biblioteka BiH kao nacionalna biblioteka... *□prima, čuva i raspoređuje obavezne primjerke štampanog materijala. □, kao i u čl. 40., gdje se kaže:*

*□Radi očuvanja svih štampanih materijala kao kulturnih vrijednosti i omogućavanja njihovog proučavanja i korišćenja, svako pravno i fizičko lice koje se bavi štampanjem i umnožavanjem štampanog materijala, dužno je biblioteci BiH besplatno i o svom trošku dostaviti 10 primjeraka od svakog štampanog materijala. *8*

Odredbe stava 1. ovog člana odnose se i na pravna i na fizička lica iz Bosne i Hercegovine koja se bave izdavačkom djelatnošću ili štampanjem, kada štampaju ili umnožavaju štampane materijale u inostranstvu.

Institucionalni rad na bibliografiji BiH

Dug put je prošao razvoj bibliografije u Bosni i Hercegovini - od elementarnih popisa knjiga - zaostavštine umnih pojedinaca nakon njihove smrti, sačuvanih u sudskim registrima, od kojih su ovom građom posebno bogati sidžili sarajevskog suda, do online pretraživanja bosanskohercegovačke literature na nastajućoj kompjuterskoj mreži u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Inače, pojam bibliografija analogan je kompasu ili geografskoj karti - pomaže nam da se jednostavnije krećemo u svijetu znanja i u koridorima biblioteka. Pruža mogućnost bibliotekarima i svima drugima okupljenim oko knjige kao putokaz u haotičnom svijetu u pisanoj formi raznorodnih vidova ljudske komunikacije. Sa stajališta korisnika najčešće pitanje na koje se traži odgovor je: kako da identifikuje literaturu koja mu je potrebna, kako da je locira, i kako da je odabere.

Obična bibliografija, a ima ih više vrsta, sadrži standardne informacije: ime autora, naslov, izdanje, mjesto izdanja, izdavača, datum izdanja, obim - broj stranica, ponekad format i druge relevantne podatke.

U nastojanju da identificira ili verifikuje bilo koji od ovih navedenih podataka bibliotekar se mora obratiti odgovarajućoj bibliografiji.

Pri tome se postavlja nekoliko očiglednih pitanja:

- da li bibliografija sadrži sve ono što tvrdi u naslovu;
- da li je dovoljno sveobuhvatna i istovremeno selektivna, i da li sadrži indekse i uputnice;

- kome je namijenjena i čemu će služiti kako ne bi bila samo forma nekorisne intelektualne vježbe.

Bilo kako bilo, bibliografija prati sudbinu pisane i štampane riječi u čitavom svijetu, pa tako i u nas, u Bosni i Hercegovini. U većini zemalja danas postoje institucije koje prate intelektualnu produkciju u njihovom domenu, koju onda bibliografski obrađuju i prezentiraju javnosti. Većina tih institucija su nacionalne biblioteke. U Bosni i Hercegovini to je NUB BiH u Sarajevu.

Prvi ozbiljniji pokušaj institucionalnog rada na bibliografiji bosanskohercegovačke knjige, ustvari vezan je za rad Instituta za istraživanje Balkana u Sarajevu, na čijem čelu je stajao Carl Patsch u periodu od 1908. do 1918. godine. Prikupljajući građu o Bosni i Hercegovini, Albaniji, Crnoj Gori, Makedoniji, Patsch je pokušao da organizira i rad na bibliografiji uključujući bibliografiju Bosne i Hercegovine.

Ideja o opštoj bibliografiji Bosniake rodila se u jesen 1909. godine. Tada je Patsch ovaj posao povjerio Hamdiji Kreševljakoviću ... prikupljeni materijal poslužio je Kreševljakoviću pri izradi studije o štamparijama u Bosni za turskog vremena koja je objavljena u knjizi 9. "Građe za povijest književnosti hrvatske" u izdanju JAZU (Zagreb, 1920.), i popularnog "Kratkog pregleda hrvatske knjige u Herceg-Bosni od najstarijih vremena do danas" objavljenog u Sarajevu 1912. godine. To je popularno pisan priručnik sa nizom korisnih bibliografskih podataka uključujući popis štampanih knjiga i druge građe objavljene nakon osnivanja prve štamparije u Sarajevu 1866. godine, a prije uvođenja austrougarske uprave 1878. godine.

Svoj doprinos ovim nastojanjima, pored Hamdije Kreševljakovića dali su i Ferdinand Velc, zatim Pavle Mitrović, Julijan Jelenić i Đorđe Pejanović. Nakon što je, poslije drugog svjetskog rata, tačnije 1945. godine, osnovana Narodna biblioteka Narodne Republike Bosne i Hercegovine postupno se stvaraju uvjeti za sistematično prikupljanje građe i rad prvo na tekućoj, a zatim i retrospektivnoj bibliografiji Bosne i Hercegovine.

Prve vijesti o osnivanju Narodne biblioteke Bosne i Hercegovine donijelo je sarajevsko "Oslobođenje" u izdanju od 23. maja 1945. u tekstu pod naslovom

"Osnovana Centralna narodna biblioteka" u kome se kaže:

"Ovih dana, rješenjem Ministarstva prosvjete osnovana je Narodna biblioteka u Sarajevu. Osnivanje je niklo iz potrebe da se širokim masama radnog naroda i narodnoj inteligenciji omogući upoznavanje naše i strane nauke i književnosti.

U tu svrhu nabaviće Narodna biblioteka sva djela na našim i drugim jezicima koja su potrebna našem radniku, seljaku, đaku, intelektualcu, obrtniku itd. Tako će svi narodni slojevi, naročito radne mase, imati mogućnosti da se prosvjetno uzdižu, da čitaju knjige, da upoznaju djela domaće i strane kulture. Zato će se naročita pažnja obratiti na to da se u što više primjeraka nabave popularna izdanja, bliska prosvjetnom nivou širokih masa, kako ona koja će se izdavati, tako i ona iz vremena narodno-oslobodilačke borbe."

Svoj doprinos ovim izradi bibliografije BiH, pored Hamdije Kreševljakovića dali su i Ferdinand Velc, zatim Pavle Mitrović, Julijan Jelenić i Đorđe Pejanović.

*

*Biblioteka treba da
omogući svojim
čitaocima svestrano
poznavanje života i
kulture naroda
Bosne i Hercegovine,
logično proizilazi i
obaveza o
sistematskom radu
na opštoj
bibliografiji
"Bosniake" i
planiranju
bibliografskih
radova u Bosni i
Hercegovini.*

*

U broju 4, od 5. jula 1945. godine o tome su pisale i tadašnje novine "Sarajevski dnevnik" gdje se u članku "Jedna važna prosvjetna ustanova" u najavi za početak rada Narodne biblioteke BiH kao jedan od ciljeva ove institucije ističe:

"Prema izrađenom planu Biblioteka će biti tipa velike javne biblioteke. Potreba za ovakvom bibliotekom osjećala se već odavno. I danas, nakon oslobođenja, naša narodna vlast je uspjela da za kratko vrijeme sprovede u djelo tu narodnu potrebu. Zadatak ove biblioteke biće da skupi sva djela i izdanja bosanskohercegovačkih pisaca i uopšte sva djela štampana na području Bosne i Hercegovine od prvih štamparija do danas. Za ovakove specifične bosanske knjige biće izrađena specijalna kartoteka. Knjige će u magazinima biti smještene po strukama (naukama). Radi lakšeg pronalaska knjiga biće izrađene tri kartoteke i to azbučna, stručna i lokalna. Knjige će se izdavati čitaocima besplatno."

U rečenici "Za ovakove specifične bosanske knjige biće izrađena specijalna kartoteka", nije teško otkriti orijentaciju i nakanu novoosnovane biblioteke da bude i središtem za izradu centralnog kataloga BiH knjige a poslije i BiH bibliografije.

Kasniji razvoj vezan za bibliografiju u okviru NUBBiH moguće je pratiti u serijskim izdanjima Biblioteke, ali i u monografiji izdatoj u povodu 20-te godišnjice njenog rada „Narodna biblioteka BiH (1945-1965)” (Sarajevo, NBBiH, 1965) gdje se kaže:

"Nove perspektive u bibliografskoj djelatnosti u nas otvaraju se osnivanjem Narodne biblioteke Bosne i Hercegovine. Istina, u Uredbi o njenom osnivanju, objavljenoj krajem oktobra 1945. godine, ne govori se direktno o radu na bibliografiji, ali iz zadatka, po kome Biblioteka treba da omogući svojim čitaocima svestrano poznavanje života i kulture naših naroda, a napose naroda Bosne i Hercegovine, logično proizilazi i obaveza o sistematskom radu na opštoj bibliografiji "Bosniake" i o planiranju bibliografskih radova u Bosni i Hercegovini. O tom se jasnije izražava Zakon o bibliotekama iz 1957. godine kada, u članu 21, kaže da Biblioteka "izrađuje tekuću i retrospektivnu bibliografiju i druge posebne bibliografije". Pa, iako rad na bibliografiji ne predstavlja kariku u lancu onih osnovnih poslova potrebnih da se knjiga obradi i priredi za korišćenje, ipak je Narodna biblioteka Bosne i Hercegovine kao ustanova opšteg nacionalnog značenja za našu užu domovinu obavezna da izrađuje opštu bibliografiju "Bosniake" koja bi, prije svega, trebala da ima dokumentarni karakter o izdavačkoj djelatnosti u našoj sredini. S druge strane, Biblioteka je i dokumentacioni centar za našu knjigu i za sve ono što ona u svojim skladištima čuva "bosniaku" u potpunijem broju nego druge biblioteke - a to je jedan od bitnih uslova za sistematski rad na bibliografiji."

Razvoj interesa i orijentacija u radu na izradi bosanskohercegovačke retrospektivne bibliografije može se pratiti i u općim principima „Pravila za izradu retrospektivne bosanskohercegovačke bibliografije” gdje se kaže:

"Bosanskohercegovačka retrospektivna bibliografija izrađuje se za razdoblje od prvih pojava bosanskohercegovačke knjige pa do 1945. godine. Njen zadatak je da bibliografski opiše:

a) djela štampana ili grafičkim putem umnožena na području Bosne i Hercegovine.,

d) djela izdana u Bosni i Hercegovini i djela čija su izdavači Bosanci i Hercegovci bez obzira na mjesto izdanja.,

c) djela i izdanja bosanskohercegovačkih pisaca bez obzira na sadržaj, jezik i mjesto objavljivanja.,

d) djela i izdanja na svim jezicima koja govore o Bosni i Hercegovini.

Bibliografski se opisuju oni štampani ili grafičkim putem umnoženi materijali koji svojim oblikom i sadržajem zadovoljavaju zahtjeve uobičajenog bibliografskog opisa. To su knjige, muzikalije, geografske, historijske i druge karte, atlasi, albumi, zatim periodične publikacije, članci, prikazi, bilješke i ostali objavljeni materijal po periodičnim publikacijama i zbirnim djelima.*¹⁰

Privrženost i opredjeljenje NUBBiH za izradu opće bosanskohercegovačke bibliografije iskazana je i u njenoj publikaciji Program i zadaci 1972 - 1975. godine (Sarajevo, 1972.) gdje se u planu ove institucije ističe nekoliko zadataka:

- izrada opće bosanskohercegovačke bibliografije knjiga, periodike i članaka (s.27-29),

- izrada stručnih bibliografija (str. 29-30),.

U vezi sa izradom bibliografije bibliografija (str. 40) istaknuto je:

"Kao što je već rečeno, prethodna temeljna evidencija svega što je u Bosni i Hercegovini i izvan nje urađeno na bosanskohercegovačkoj bibliografiji, jedan je od vrlo važnih uslova smišljenog planiranja rada na bibliografiji u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine. Zbog toga se u njenim zadacima vezanim za bibliografsku djelatnost i naglašava zahtjev da prati bibliografsku literaturu i registruje svaku bibliografiju o Bosni i Hercegovini. Ovaj zahtjev je stalno aktuelan i mora se ispunjavati sve dotle dok se budu izrađivale bibliografije. Na ovaj način Biblioteka postepeno popunjava svoje evidencije o ovoj vrsti literature i stvara tzv. bibliografiju bibliografija u kojoj će se jednog dana naći registrovane sve bibliografije vezane za Bosnu i Hercegovinu."

Jedan od rezultata planiranog i sistematskog rada Bibliografske službe u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine bio je početak izlaženja od 1977. godine "Bibliografije bosanskohercegovačke knjige", i to u godišnjim sveskama do sveske za 1984. godinu koja je izašla 1990. Podaci za bibliografiju bosanskohercegovačke knjige za 1985-1990 i djelimično za 1991. i 1992. godinu nalaze se u bibliografskoj bazi COBIB u Mariboru.

Kada je riječ o bibliografijama koje opisuju stariju bosanskohercegovačku knjigu treba navesti da je NUBBiH 1990. godine bila suizdavač "Biobibliografije franjevac Bosne Srebrene" (Sarajevo, 1990.), a 1991. godine je izdala knjigu "Bibliografska građa o Bosni i Hercegovini 1488 - 1918." obima 290 strana koju je prikupio Ferdinand Velc.

Opisujući ovo djelo Ferdinand Velca, njegov redaktor Branko Čulić kaže:

"Velcova bibliografija Bosne i Hercegovine nadovršeno je djelo, sačuvano u fragmentima. I pored toga, ona je za nas značajna ne samo kao spomenik kulturnog naslijeđa i svjedok pionirskih napora, nego i kao polazna osnovna u ovim našim nastojanjima oko bibliografskog registrovanja literature o Bosni i Hercegovini. Radi toga ćemo pokušati da je analiziramo sa stanovišta savremene bibliografske teorije i da utvrdimo stepen upotrebljivosti građe koju ona sadrži."

Jedan od rezultata planiranog i sistematskog rada Bibliografske službe u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine bio je početak izlaženja od 1977. godine "Bibliografije bosanskohercegovačke knjige", i to u godišnjim sveskama do sveske za 1984. godinu koja je izašla 1990.

*

U izradi nekih konkretnih projekata, npr. Historije BiH te historije književnosti naroda i narodnosti BiH, osjeća se veoma veliki nedostatak odgovarajuće retrospektivne bibliografije...

*

Činjenica je da je nju radio amater, bez dovoljno iskustva i potpunog poznavanja osnovnih bibliografskih načela i postupaka. Ali je, isto tako, činjenica da je Velcu pošlo za rukom da registruje obilje dragocjenih literarnih izvora o životu i kulturi naroda BiH, koji bi da nije bilo njega, ležali još dugo vremena nepoznati u knjigama, člancima i drugoj bibliotečkoj građi, rasutoj po spremištima domaćih i stranih biblioteka." *11

O sadržajnoj strani ovoga popisa knjiga B. Čulić navodi:

"Od pristupačne knjižne produkcije, on (Vele) je izdvojio i registrovao 2966 knjiga, 131 naslov periodičnih publikacije, 44 kalendara, 1573 članka iz časopisa i novina, pa nema ograničenja ni u pogledu oblasti znanja i naučnih disciplina." *12

Baveći se dugi niz godina bibliografskim radom, od čega tokom dužeg perioda u NUB BiH, do svoje tragične smrti 1993. godine, Anto Kovačić je u članku "Kompleksno istraživanje bosanskohercegovačke pisane produkcije i izrada retrospektivne bibliografije", na pregledan i precizan način dao sažetak ukupnog predenog puta, ali istakao i neophodnost nastavka toga posla:

"U izradi nekih konkretnih projekata, npr. Istorije BiH te historije književnosti naroda i narodnosti BiH, osjeća se veoma veliki nedostatak odgovarajuće retrospektivne bibliografije... Stoga se sve više potvrđuje da je retrospektivna bibliografija, kao prvenstveni znanstveno-istraživački instrumentarij, nezaobilazno potrebna za svako objektivno i cjelovito istraživanje jedne zajednice, njezine kulture i općeg razvitka, kao i doprinosa tomu njezinih naroda, narodnosti i pojedinaca." *13

U tome je Kovačić istakao i nezaobilaznu ulogu NUBBiH:

Zbog toga Narodna i univerzitetska biblioteka BiH, kao središnja bibliotečka ustanova i najveći akumulator pisane produkcije u ovoj SR (socijalističkoj republici), u konceptu svoje radne politike računa sa izradom bosanskohercegovačke retrospektivne bibliografije. *14

Ova njena uloga reafirmirana je u Članu 32. stav 3. Zakona o bibliotečkoj djelatnosti (Sl.list R BiH, 37/95), gdje se kaže:

□ Biblioteka BiH kao nacionalna biblioteka:

1.) prikuplja, stručno obrađuje i daje na korišćenje:

- Bosniacu, odnosno bibliotečku građu sa teritorije Bosne i Hercegovine, bibliotečku građu koja se odnosi na Republiku (BiH), rukopise i prepisku istaknutih ličnosti sa teritorije Republike i druge rukopise koji se odnose na Republiku, djela bosanskohercegovačkih pisaca objavljena u Republici i u inostranstvu i strana djela koja se odnose na Republiku:

- staru i rijetku knjigu,
- strane publikacije,
- službene publikacije,

2.) prima, čuva i raspoređuje obavezne primjerke štampanog materijala,

3.) objavljuje tekuću i retrospektivnu opću bibliografiju Bosne i Hercegovine i druge posebne bibliografije i stara se o unapređivanju bibliografskog rada. □

Imajući u vidu ulogu koju ima u očuvanju dokumentarnog naslijeđa BiH i obavezu da ga učini dostupnim putem odgovarajućih kataloga i bibliografija, nije teško zaključiti da je

NUBBiH ključna državna institucija, izraz nacionalnog identiteta i depozitorij pisanog i štampanog naslijeđa. Ona zbog toga treba biti institucija trajnog karaktera, a ne predmet promjenljivih prioriteta dnevno-političkog pragmatizma. Otuda i potreba da nju treba da štiti Statut, odnosno Zakon, iza koga stoji najviše zakonodavno tijelo zemlje, dakle, Parlament Bosne i Hercegovine.

*

Napomene:

- *1 Neka od ovih pitanja dotakao je Mirza Hasan Čeman u svome članku „Bosna i Hercegovina u bazama (bankama) podataka na otvorenim akademskim kompjuterskim mrežama”, „Znak Bosne”, I/ 3 (Zenica, 1995.)
- *2 Oslobođenje, Sarajevo, 23. maj 1945.
- *3 Guidelines for legislation for national library services, Paris, UNESCO - Unisist, 1997, str. 6
- *4 Newsletter of the IFLA section on national libraries, Hague, IFLA, 1 December 1998, str. 5.
- *5 Član 7. Zakona. o bibliotečkoj djelatnosti (Sl. list RBiH, br. 37/95)
- *6 Guidelines, 1997., str. 13 - 15.
- *7 Guidelines, 1997., str. 25.
- *8 Zakon o bibliotečkoj djelatnosti, Sl. list R BiH, 37/95. član 40.
- *9 Recommended standards for Cataloguing in Publication: The CIP data sheet and the CIP record in the book, 1986.
- *10 Pravila, A. Opšti principi, Bilten Društva bibliotekara i Narodne biblioteke BiH, II, 11-12 (1956), str.3.
- *11 F.Velc, Bibliografska grada o BiH (1488 -1918) Sarajevo: NUB BiH, 1991, str. 10.
- *12 Ibid., str. 11.
- *13 Bibliotekarstvo, 1988, str. 47
- *14 Ibid., str. 47

* *

Bibliography of Bosnia and Herzegovina and the role of the National and University Library in Sarajevo

Summary

The development of bibliography in Bosnia and Herzegovina has passed long way - from elementary list of books - usually attached to the biographies of learned men after their death preserved in court registers - particularly those in sijjils of Sarajevo court all the way to the possibility for online retrieval of bibliographic data in the nascent computer network of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina.

The first serious attempt of institutional work on Bosnian bibliography is related to the activity of the Institut for Balkan research headed by Carl Patsch in the period between 1908. until 1918.

Having in mind its role in the preservation of the documentary heritage of Bosnia and Herzegovina, it is not difficult to conclude that National and University Library in Sarajevo, established in 1945, is still the key state institution for legal deposit in this country and for preparation of current and retrospective bibliography of Bosnia and Herzegovina.